

به نام خدا

وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

(ایرانداک)

خلاصه گزارش طرح پژوهشی سازمانی

عنوان طرح پژوهشی

بررسی میزان دانش و استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی وابسته به وزارت عتف و بهداشت، درمان، و آموزش پزشکی شهر تهران از دگرسنجی

تاریخ شروع طرح پژوهشی	۱۳۹۷/۷/۱۰	تاریخ پایان طرح پژوهشی	۱۳۹۸/۷/۳۰
-----------------------	-----------	------------------------	-----------

نام و نام خانوادگی مجری طرح پژوهشی	مریم خسروی
------------------------------------	------------

نام و نام خانوادگی همکاران طرح پژوهشی	بهروز رسولی
---------------------------------------	-------------

درباره طرح پژوهشی

در سال‌های اخیر شکل تازه‌ای از سنجش‌های ارزیابی پژوهش و پژوهشگران با نام دگرسنجی طرح شده که به دنبال ردگیری توجه رسانه‌ای، بازدید، دانلود، و غیره درباره آثار دانشگاهی است. از نهادهای کلیدی که باید از این سنجش‌های نوظهور آگاهی داشته باشند کتابخانه‌های دانشگاهی هستند که به پژوهشگران خدمات سنجش پژوهش ارائه می‌دهند. هدف از این پژوهش آگاهی از میزان آمادگی این کتابخانه‌ها برای ارائه این خدمات تازه است. در این راستا، برای دستیابی به اهداف پژوهش از روش پیمایشی بهره‌برداری شده است. جامعه آماری این پژوهش کتابداران شاغل در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های وزارت عتف و بهداشت شهر تهران (شامل ۱۰۵ نفر) بود. اطلاعات لازم با یک پرسشنامه محقق ساخته، دربردارنده سه بخش و ۲۰ گویه گردآوری شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که دانش و استفاده کتابداران برای پاسخگویی به درخواست کاربران کافی نیست و آمادگی این نهادها برای خدمت‌رسانی در زمینه دگرسنجی‌ها پایین است. هم‌چنین، هیچ تفاوت معناداری میان دانش و استفاده کتابداران دو وزارت از ابزارهای دگرسنجی نیست. افزون بر این، بیش‌تر کتابداران نیازمند کارگاهی آموزشی برای یادگیری استفاده از سنجش‌های دگرسنجی هستند. این اولین پژوهشی است که به دنبال آگاهی از میزان آشنایی و استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی ایران از سنجش‌های دگرسنجی است. مدیران کتابخانه‌های دانشگاهی برای زیست‌پذیری و مرتبط ماندن با جامعه خود نیازمند بکارگیری خدمات تازه برای کاربران هستند. یافته‌های این پژوهش می‌تواند زنگ خطری برای کتابخانه‌های دانشگاهی باشد تا سریع‌تر در زمینه کسب آگاهی و مهارت‌آموزی ابزارها و روش‌های تازه اقدام کنند.

روش پژوهش

این پژوهش از آنجا که به بررسی میزان دانش موجود و استفاده کتابداران از دگرسنجه‌ها می‌پردازد از نظر هدف کاربردی است. برای پاسخگویی به پرسش‌های این پژوهش از بنیان‌های رویکرد کمی و از روش پیمایش بهره‌برداری شده است. برای نیل به هدف پژوهش از پیمایش استفاده کرده و به تحلیل میزان دانش و استفاده کتابداران از دگرسنجه‌ها پرداخته شد. جامعه آماری مورد بررسی این پژوهش، کلیه کتابداران شاغل در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های وزارت عتف (شامل دانشگاه‌های امیرکبیر، الزهرا، تربیت مدرس، تهران، خواجه نصیر، خوارزمی، شهید بهشتی، شریف، شاهد، علامه طباطبایی، و علم و صنعت) و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (شامل دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، علوم پزشکی شهید بهشتی، علوم پزشکی ایران، و علوم بهزیستی و توانبخشی) شهر تهران بود. شمار کتابداران شاغل هدف طبق آماری که، دانشگاه‌های مورد نظر اعلام کردند، ۱۰۵ نفر بود. پرسشنامه محقق ساخته‌ای، ویژه پژوهش کنونی تدوین گردید. این پرسشنامه بر اساس مطالعه «مالون و بورک» (۲۰۱۶) در ایالت «اوکلاهما» در خصوص سنجش دانش و دیدگاه‌های کتابداران دانشگاهی از سنجه‌های پژوهشی نوظهور و قدیمی بود. ولی بر پایه اهداف پژوهش گویه‌های پیش‌تری به پرسشنامه افزوده شد. پرسشنامه تدوین شده، شامل سه بخش و ۲۰ گویه کلیدی بود: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (هفت گویه)، آشنایی با دگرسنجه‌ها (۱۰ گویه)، و بهره‌برداری از دگرسنجه‌ها (۱۰ گویه). مقیاس‌های گوناگونی در تدوین پاسخ‌های گویه‌های پرسشنامه، در نظر گرفته شد. برخی از پاسخ‌گویه‌های پرسشنامه، بلی/خیر، برخی بر پایه مقیاس «لیکرت» پنج‌ارزشی، و گونه‌های دیگر بودند. در اجرای پرسشنامه و گردآوری اطلاعات از کتابداران، آموزش لازم به کارشناس خاصی که بتواند بخوبی با کتابداران تعامل کرده و آنها را برای تکمیل پرسشنامه توجیه نماید، ارائه شد. وی در بازه زمانی ۲۰ آذر ماه سال ۱۳۹۷ تا ۲۰ دیماه ۱۳۹۷، با دریافت معرفی‌نامه حضوراً به یکایک کتابخانه‌ها مراجعه و پس از توضیحات کامل به کتابداران هدف، از آنها درخواست کرد تا با کمال رضایت پرسشنامه را تکمیل نمایند.

در پژوهش کنونی، ابتدا پس از گزارش اطلاعات جمعیت‌شناختی در قالب نمودار و جدول، با بهره‌برداری از آمار توصیفی اطلاعاتی درباره نمونه مورد بررسی آورده شده است. در مرحله بعدی برای آگاهی از تفاوت‌هایی که در پرسش‌های پژوهش به آنها اشاره شده است از آزمون‌های آماری استنباطی مناسب بهره‌برداری شد.

یافته‌های طرح پژوهشی

در خصوص سوال اول:

از کلیدی‌ترین مسائلی که این پژوهش به دنبال آن بوده آن است که کتابداران دانشگاهی تا چه اندازه با مفهوم دگرسنجه‌ها آشنا هستند. تحلیل پاسخ‌ها نشان می‌دهد که از ۸۸ کتابداری که به این پرسش پاسخ داده‌اند تنها چهار نفر (۷٪) گزینه «زیاد» یا «بسیار زیاد» را برای آشنایی با مفهوم دگرسنجه‌ها انتخاب کرده‌اند. و ۹۳ درصد دیگر آشنایی چندانی، نداشتند.

در پاسخ سوال دوم پرسشنامه، کتابداران دانشگاهی چقدر از دگرسنجه‌ها بهره می‌گیرند؟

آنگونه که از تحلیل داده‌های گردآوری شده بر می‌آید، نزدیک به ۸۰ درصد کتابداران طی یک سال گذشته هیچ درخواستی از سوی کاربران خود برای استفاده از دگرسنجه‌ها نداشته‌اند ($N=77$) و لذا از دگرسنجه‌ها استفاده چندانی نداشته‌اند.

سوال سوم، در صورت وجود اختلاف میان دانش کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی هر دو وزارتخانه از دگرسنجه‌ها، آیا این اختلاف به لحاظ آماری معنادار است؟ یافته‌های آزمون «یومان - ویتنی» برای شمار کتابداران این دو وزارتخانه نشان داد که از نظر

آماري تفاوت معناداري ميان سطح آگاهي كتابداران شاغل در كتابخانه‌هاي دانشگاهي وابسته به وزارت عتف و وزارت بهداشت درباره دگرسنجه‌ها وجود نداشته ($\text{sig}=0.734$)، و لذا سطح آگاهي كتابداران مورد پژوهش در هر دو يکسان است.

سوال ۴. چه راهکارهايي براي بهبود استفاده از دگرسنجه‌ها پيشهاد مي‌شود؟

- برگراري کارگاه‌هاي آموزشي براي آشنائي بيش تر کتابداران و علم‌سنجان براي آگاهي از دگرسنجه‌ها، مفاهيم بنيادي اين حوزه، شيوه بهره‌برداري از آنها، تصميم‌گيري درباره سنجه‌هاي گوناگون و داده‌هاي گردآوري شده درباره آنها، و چگونگي استخراج داده‌هاي دگرسنجي؛
- تهيه راهنماها، دستنامه‌ها، بروشورها، و کتابچه‌هايي که مفاهيم را در پيوند با دگرسنجه‌ها توضيح دهد و شيوه کار با آنها را در بر داشته باشد.
- گنجاندن مباحثي در پيوند با دگرسنجه‌ها در دوره‌هاي آموزشي دانشگاهي براي آشنائي دانشجويان با اين مفاهيم تازه. در سرفصل‌هاي آموزشي دانشگاهي حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسي آنگونه که بايد به حوزه دگرسنجه‌ها توجه نشان داده نشده است و اين مسئله مي‌تواند موجب شود که دانشجويان ديد جامعي نسبت به ارزيابي علم و پژوهش نداشته باشند. از اين رو، گنجاندن مباحث در پيوند با دگرسنجه‌ها و چگونگي کار با آنها و تفسير نتايج مي‌تواند ياري رسان پيشبرد و بهره‌برداري درست از دگرسنجه‌ها باشد.
- ساخت وبگاه‌ها و پرتال‌هاي برخط هم مي‌تواند در پيشبرد و بهره‌برداري درست از دگرسنجه‌ها مؤثر باشد. وبگاه‌هايي که مسائل در پيوند با دگرسنجه‌ها را پوشش دهند.
- نگارش و ترجمه کتاب‌هاي دانشگاهي و مرجع نيز براي پيشبرد و بهره‌برداري درست از دگرسنجه‌ها بايد در دستور کار برنامه‌ريزان قرار گيرد.
- تشکيل گروه‌ها، تيم‌ها، و فورم‌هاي تخصصي براي بحث و گفت‌وگو درباره دگرسنجه‌ها نيز مي‌تواند در بهبود بهره‌برداري از آنها نقش داشته باشد.
- بهره‌برداري مؤسسه‌ها و نهادهاي سياستگذار علمي از دگرسنجه‌ها نيز از راهکارهاي ديگر پيشبرد و بهره‌برداري درست از دگرسنجه‌ها است.
- توجه مؤسسه‌هاي گردآورنده اطلاعات پژوهشي و متخصص ارزيابي به حوزه دگرسنجه‌ها نيز در گسترش دگرسنجي تأثير گذار هستند. مؤسسه‌هايي همانند «وب آو ساينس» و «اسکوپوس» اگر دگرسنجه‌ها را در ارزيابي‌هاي خود در نظر گيرند و براي انتشارات علمي امکان بهره‌برداري از اين سنجه‌ها را فراهم کنند، مي‌توانند ياري رسان پيشبرد گسترش اين سنجه‌ها در عمل باشند. اگرچه اين پاينگاه‌ها بهره‌برداري از برخي سنجه‌هاي حوزه دگرسنجي را آغاز کرده‌اند.
- بهبود سنجه‌هاي حوزه دگرسنجي و برطرف کردن چالش‌ها و اشکال‌هاي آنها نيز مي‌تواند به رواج بهره‌برداري از آنها بي‌انجامد.

نتيجه‌گيري و پيشنهاها

بر پايه يافته‌ها و نتايج اين پژوهش به نظر مي‌رسد مي‌توان در حوزه‌هاي زير به پژوهش پرداخت و بدنه علمي اين موضوع را

گسترش داد:

□ در پژوهش‌هاي ديگري مي‌توان كتابخانه‌هاي دانشگاهي ديگر را نيز از نظر ميزان دانش و مهارت کتابداران آنها درباره

دگرسنجه‌ها ارزیابی و با نتایج این پژوهش مقایسه کرد.

□ در پژوهش‌های آینده می‌توان میزان نیاز کاربران کتابخانه‌های دانشگاهی به دگرسنجه‌ها را نیز ارزیابی کرد.

□ میتوان میزان انطباق برنامه‌های درسی حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و علم‌سنجی با آنچه که کتابداران در عمل باید درباره دگرسنجه‌ها بدانند.

□ بررسی کتابخانه‌های دانشگاهی دیگر استان‌ها نیز جالب توجه است.

□ تمایل و میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاه برای پیاده‌سازی خدمات و موضوع‌های تازه نیز خود می‌تواند در پژوهش‌های آینده بررسی و کنکاش شود.

□ بررسی چالش‌ها و مشکلات دگرسنجه‌ها در عمل و از دیدگاه بهره‌گیران آن نیز می‌تواند در پژوهش‌های آینده بررسی شود.